Vol 4 Issue 1 July 2014 ISSN No :2231-5063

International Multidisciplinary Research Journal

Golden Research Thoughts

Chief Editor
Dr.Tukaram Narayan Shinde

Publisher
Mrs.Laxmi Ashok Yakkaldevi

Associate Editor
Dr.Rajani Dalvi

Honorary
Mr.Ashok Yakkaldevi

Welcome to GRT

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2231-5063**

Golden Research Thoughts Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board.Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

International Advisory Board

Flávio de São Pedro Filho
Federal University of Rondonia, Brazil

Kamani Perera
Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka

Janaki Sinnasamy
Librarian, University of Malaya

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

Titus PopPhD, Partium Christian University, Oradea,Romania

Mohammad Hailat
Dept. of Mathematical Sciences, University of South Carolina Aiken

Abdullah Sabbagh
Engineering Studies, Sydney

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

George - Calin SERITAN
Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences Al. I. Cuza University, Iasi

Hasan Baktir
English Language and Literature Department, Kayseri

Ghayoor Abbas Chotana
Dept of Chemistry, Lahore University of Management Sciences[PK]

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Horia Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest,Romania

Ilie Pintea,
Spiru Haret University, Romania

Xiaohua Yang
PhD, USA

......More

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade
ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India

R. R. Patil
Head Geology Department Solapur University,Solapur

Rama Bhosale
Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University,Kolhapur

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Chakane Sanjay Dnyaneshwar
Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary,Play India Play,Meerut(U.P.)

Iresh Swami
Ex - VC. Solapur University, Solapur

N.S. Dhaygude
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

Narendra Kadu
Jt. Director Higher Education, Pune

K. M. Bhandarkar
Praful Patel College of Education, Gondia

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

G. P. Patankar
S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka

Maj. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

S.Parvathi Devi
Ph.D.-University of Allahabad

Sonal Singh,
Vikram University, Ujjain

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

R. R. Yalikar
Director Managment Institute, Solapur

Umesh Rajderkar
Head Humanities & Social Science YCMOU,Nashik

S. R. Pandya
Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai

Alka Darshan Shrivastava
Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar

Rahul Shriram Sudke
Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore

S.KANNAN
Annamalai University,TN

Satish Kumar Kalhotra
Maulana Azad National Urdu University

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.aygrt.isrj.net

Golden Research Thoughts
ISSN 2231-5063
Impact Factor : 2.2052(UIF)
Volume- 4 | Issue-1 | July-2014
Available online at www.aygrt.isrj.net

GRT

सातपुडयातील कणखर नेता : जयंतराव नटावदकर यांचे राजकीय, सामाजिक व शैक्षणिक कार्य

gaakuL inaMpaaTIla

gaNMaa [-ejyakSana TsTcakxIaa, vaaiNajya va iva&aana mahaivaValaya, nagaaMtaa. ija. QaLo (maharaYT rajya)

सारांश :-सातपुडयाच्या तिसऱ्या व चौथ्या रांगामध्ये महाराष्ट्र , गुजरात व मध्यप्रदेशातील आदिवासींचे एक श्रध्दा स्थान वसलेले आहे. आदिवासींचे हिंदु धर्माशी नाते जोडणारा एक धार्मिक उत्सव येथे होतो. महाशिवरात्रीस येथे प्रचंड यात्रा भरते. देव मोगरा येथील याहामोगीची यात्रा या देवीचे पुजारी आदिवासीच आहेत. पुर्वापार वसावा भिल्ल ती पुजा करतात. या देवीच्या पुजाऱ्यांचा एक मुलगा नंदुरबार तालुक्यातील नटावद यागावी पळुन आला. हा मुलगा नटावद यागावी स्थायिक झाला. म्हणुन या कुटुंबाला नटावदकर हे नाव प्रचलित झाले. या नटावदकर कुटुंबात १८ जुन १९१९ रोजी जयंतराव नटावदकर यांचा जन्म झाला. जयंतराव यांचे ४ थी पर्यंतचे शिक्षण गावात झाले. पुढे ते नंदुरबार या तालुक्याच्या शिक्षणासाठी गेले. १९४० मध्ये मॅट्रीकची परीक्षा पास झाल्यावर ते पुण्याला पुढील शिक्षणासाठी गेले. १९४४ मध्ये बी. ए. ची परीक्षा ते इंग्रजी व मराठी विषयासह चांगल्या प्रकारे झाले.

प्रस्तावना :-

स्वातंत्र्यपुर्व काळात आदिवासी भागात व भिल्ल समाजात सुधारणा करू पाहणाऱ्या व सामाजिक क्षेत्रात काम करणाऱ्या कार्यकर्त्यांच्या नजरेत जयंतराव भरले. शन १९३५ च्या कायद्याप्रमाणे १९४६ साली मुंबई असेंबलीची पहिली निवडणुक झाली या निवडणुकीसाठी त्यांना उभे करण्यात आले.

राजकीय कार्य :

१९३५ च्या कायदयाप्रमाणे १९४६ साली मुंबई असेंब्लीची पहिली निवडणुक झाली. या निवडणुकीसाठी त्यांना उभे करण्यात आले. त्यात ते प्रचंड बहुमताने निवडून आले. कायदे मंडळात बसून आदिवासी भागात शैक्षणिक कार्य व जंगल कामगार सहकारी संस्थेव्दारे आर्थिक उन्नतीचा पाया घालण्याचे काम विधानसभेत करण्याची जबाबदारी गरीब आदिवासींचा पहिला प्रतिनिधी या नात्याने जयंतराव नटावदकर यांनी पार पाडली.

१९५२ मध्ये पहिल्या लोकसभेवर खासदार म्हणून जयंतराव नटावदकर यांची निवड झाली. दहा – अकरा वर्षाचा कालखंड अत्यंत महत्वाचा होता. महात्मा गांधी, पंडीत नेहरू, सरदार वल्लभभाई पटेल, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या सारख्या थोर विभूतीनी त्या काळात मिळविलेल्या स्वराज्याचे सुराज्य करण्यासाठी अहोरात्र झटत होत्या. भारतीय राज्यघटनेत मागासवर्गियांच्या कल्याणासाठी तरतुद करण्यात आल्याने ती अमलात आणण्यासाठी श्री. नटावदकर यांनी प्रयत्न केले. राष्ट्रीय वनसंपत्ती टिकावी, जंगलाचे संवर्धन व्हावे याहेतुने मेवासी इस्टेटमधील जंगलाची वेगळी व्यवस्था शासनाने करावी यासाठी आमदार व खासदार असतांना त्यांनी प्रयत्न केले.

सामाजिक कार्य :

जयवंतराव नटावदकर यांच्या सामाजिक व राजकीय कार्याला सुरूवात झाली. त्या वेळेस श्री. शंकर विनायक तथा नानासाहेब ठकार, श्री. काकासाहेब बर्वे, श्री. बाळूभाई मेहता अशी सर्वोदयी विचारसरणीची फार मोठी माणसे धुळे जिल्ह्यात आदिवासी भागात काम करीत होती. त्यांनी पश्चिम खानदेश भिल्ल सेवामंडळ, नंदुरबार या संस्थेच्या माध्यमातून ठिकठिकाणी आश्रमशाळा, जंगल कामगार सहकारी संस्था स्थापन करून जनजागरणाच्या कामास सुरूवात केलेली होती. १९४४ मध्ये या सर्व थोर समाजसेवकांनी स्वतः बाजुला होऊन जयंतरावांना पश्चिम खानदेश भिल्ल सेवा मंडळाचे अध्यक्ष केले. १९६० – ६१ या कालखंडात आदिवासी जंगल कामगार सहकारी संस्थांच्या माध्यमातून आदिवासी क्षेत्रात त्यांनी आदिवासींना आर्थिक बल दिले. १९७८ पर्यंत त्यांचे कार्यक्षेत्र पश्चिम खानदेश भिल्ल सेवा मंडळ, त्यांच्या शिक्षण संस्था यांच्याशी अधिक जवळचे राहिले. दरम्यानच्या काळात जंगल कामगार संस्थामध्ये बिगर आदिवासी नेतृत्वाने आपली पकड मजबूत केलेली होती. 'कोणाकडे काही मागावयाचे नाही व आपला बाणा सोडावयाचा नाही'. या प्रवृत्तीमुळे हा उच्च विद्या विभुषित आदिवासी कार्यकर्ता सत्तेपासून दुर राहुन शांतपणे आपले सामाजिक कार्य करीत राहीला.

शैक्षणिक कार्य :

१९४६ ते १९५७ हा जयवंतरावाच्या सामाजिक व राजकीय जीवनातील उत्कर्षाचा काल्खंड होता. त्या काळात आदिवासी भागात एस.टी. बस नव्हत्या. खाजगी वाहने नव्हती. बैलगाडीचे रस्ते देखील नव्हते. ४० – ५० मैलांपर्यंत पाथी चालण्याशिवाय अन्य मार्ग नव्हता अशा दुर्गम ठिकाणी पश्चिम खानदेश भिल्ल सेवा

मंडळामार्फत जयंतराव यांनी आश्रमशाळा काढल्या मोलगी, सुरवाणी, कोचरे जंगलात असणाऱ्या गावी आश्रमशाळा सुरू करण्याचे त्यांचे ध्येय होते. ते त्यांनी पुर्ण केले. ४० वर्षापुर्वी या कार्याला सुरूवात झाली. ४० वर्षाच्या कालावधीत भिल्ल सेवा मंडळाने ८ आश्रमशाळा, मुलांसाठी ९ वस्तीगृहे, मुलींसाठी २ वस्तीगृहे व दोन माध्यमिक शाळा एक ज्यु. कॉलेज दोन पोस्ट बेसिक आश्रमशाळा सुरू केल्या. शिक्षणाशिवाय आधार नाही हा मंत्र त्यांनी स्वीकारला व खेडोपाडी पायी फिरून धान्य जमा करण्याचे काम त्यांनी केले. त्या वेळया मुंबई राज्यात व नंतर महाराष्ट्रात आश्रमशाळा जिद्दीने त्यांनी सुरू केल्या व चालविल्या. धुळे जिल्ह्यातील आदिवासींमध्ये आश्रमशाळांव्दारे शिक्षणाचा पाया त्यांनी घातला. जंगलामध्ये राहणाऱ्या मुलामुलींना शिक्षण मिळावे. आदिवासी मजुरांची लुबाडणुक होऊ नये यासाठी त्या वेळच्या मुंबई सरकारने दिलेल्या उत्तेजनानुसार ५१ जंगल कामगार सहकारी संस्था त्यांनी सुरू केल्या व त्यांचे काम यशस्वीही करून दाखविले. याच जंगल कामगार सहकारी संस्थामार्फत आदिवासी भागात शाळा सुरू करण्यात आल्या, वस्तीगृहे सुरू करण्यात आली.

निष्कर्ष:

जयवंतराव नटावदकरांनी त्यांच्या ह्यातीत सामाजिक , शैक्षणिक, राजकीय व सहकारी चळवळीत काम करणाऱ्या आदिवासी कार्यकर्त्यांना तयार करण्याचे जाणीवपुर्वक प्रयत्न केले. एक दोन अपवाद सोडले तर त्यांच्या तालमीत तयार झालेले सर्वच कार्यकर्ते आदिवासी समजातील होते. आदिवासीच्या सर्वा ंगीण विकासासाठी त्यांचा सतत आग्रह असायचा पश्चिम खानदेश भिल्ल सेवा मंडळाचा तसेच जंगल कामगार संस्थाचा कारभार पाहतांना कोणाच्याही व्यक्तीगत हस्तक्षेप व राजकीय दबावाला ते बळी पडले नाहीत. शिक्षणाबद्दल त्यांना दुरदृष्टी होती. असे त्यांच्या शैक्षणिक या कार्यावरून दिसुन येते. आदिवासी विकासासंबंधीचे त्यांचे कार्य अवर्णनिय आहे. त्या काळात त्यांनी ‘गिरीजन’ व ‘वनवासी’ ही दोन साप्ताहीक काढली. या साप्ताहीकामधुन ते आदिवासीच्या सामाजिक, आर्थिक व शैक्षणिक समस्यांना वाचा फोडलेली दिसून येते. ‘मोडेल पण वादणार नाही’ या वृत्तीचे त्यांचे व्यक्तीमत्व होते. धुळे व नंदुरबार जिल्ह्यात मात्र त्यांच्या कार्याचा ठसा कायम आहे.

संदर्भ ग्रंथ :

१.डॉ. गारे गोविंद : आदिवासी विकासाचे शिल्पकार, श्री विद्या प्रकाशन, पुणे ३० , १९९१.
२.डॉ. शहा मु. ब. : खानदेशचा सांस्कृतिक इतिहास खंड १ ते ४ का. श. वाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्था धुळे, २००४.
३.डॉ. शहा जी. बी.: धुळे व नंदुरबार जिल्ह्याचे स्वातंत्र्यचळवळीतील योगदान, प्रथमेश प्रकाशन, धुळे, २००४.
४.डॉ. गारे गोविंद : आदिवासी विकासातील दीपस्तंभ, श्री विद्या प्रकाशन, २५० शनिवार पेठ, पुणे ३० , १९९८.

Publish Research Article
International Level Multidisciplinary Research Journal
For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper,Summary of Research Project,Theses,Books and Book Review for publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- International Scientific Journal Consortium
- OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- EBSCO
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Golden Research Thoughts
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.aygrt.isrj.net